

PROFESOR ALFRED GROSZ – MILOVNÍK TATIER A FOTOGRAF

Erika Cintulová

„Domovina moja, Spiš krásny kraj,
byť Tvojim dieťaťom Bože stále daj.“

(Úryvok z básne Alfréda Grosza – *Kde rad štítov Tatier...*)

Tento rok si pripomíname 40. výročie úmrtia významného kežmarského rodáka, profesora, spisovateľa, prírodovedca, dobrovoľného požiarnika, športovca, fotografa – Alfréda Grosza (26.8.1885 – 1.3.1973).

Bol to človek, ktorý sa svojou čestnosťou, skromnosťou, bohatstvom ducha, úprimnosťou a neskonalou obetavosťou zapísal do srdc mnohých ľudí. Jeho život bol previazaný s mládežou, s ich výchovou, vzdelávaním, ale aj s poznávaním a objavovaním krás Spiša, ktorý tak vrelo miloval.

Alfréd Grosz sa narodil v Kežmarku 26. 8. 1885. Jeho predkovia žili už v rokoch 1500 – a možno aj skôr v Georgenbergu – Spišskej Soboty. Matka – Ella Groszová sa narodila v Kežmarku v roku 1850 a zomrela v roku 1933. Bola dcérou Ludmily Rumanmovej, vydatej Schickedanz. Táto rodina vlastnila továreň na výrobu umeleckých výšiviek. Jeho otec – Ernst Grosz (1833–1900) bol profesorom, neskôr riaditeľom kežmarského evanjelického gymnázia. Alfréd mal staršieho brata – Ernsta (7.2.1881 – 16.3.1931), ktorý sa preslávil predovšetkým na hudobnej scéne a bol známy ako klavírny virtuóz a hudobný skladateľ.

A. Grosz v roku 1903 absolvoval gymnázium v Kežmarku. V tomto roku odchádza so svojou ovdovenou matkou do Tokaja, kde vlastnili vinice. V roku 1911 ukončil štúdium telesnej výchovy v Budapešti. Po skončení školy učil 3 roky na gymnáziu v Jászberényi. Počas 1. svetovej vojny slúžil štyri a pol roka na fronte, z toho tri roky na talianskom. Po skončení vojny nastupuje opäť na svoje predchádzajúce pracovisko v Jászberényi. Jeho blízky vzťah ku Vysokým Tatrám ho však prilákal naspäť do Kežmarku v roku 1919. Dva roky pracoval ako účtovník v továrni na umelecké výšivky C. Schickedanz and Co. u svojich tiet, Kornélie a Heleny Schickedanzových. Od 15.2.1922 začal vyučovať telesnú výchovu na nemeckom a.v. gymnáziu v Kežmarku, kde zotrval až do júna 1944. Po ukončení II. svetovej vojny vyučoval dva roky na slovenskom gymnáziu v Spišskej Novej Vsi a potom dva roky na slovenskom gymnáziu v Kežmarku.¹ Školské roky patrili medzi jedno

¹ Vlastný životopis Alfréda Grosza. Zbierkový fond Múzea v Kežmarku.

nezabudnuteľné obdobie v živote A. Grosza. Ale nielen pre neho, ako to vyplýva aj zo spomienok jeho študenta – Jozefa Vargu: „Študenti ho brali ako takého otca. Bol veľmi obľúbeným človekom. Vedel sa zastať žiakov aj v učiteľskom zbore, ale aj pred riaditeľom. Vždy hľadal zlatú strednú cestu. Bol ideálom profesora, učiteľa. Vedel pomôcť, radiť, vedel pôsobiť na žiakov. Nikdy nekričal. My sme v ňom videli veľmi čestného človeka, takmer otca. Na druhej strane aj on očakával zo strany nás – žiakov istú snahu, aby to, čo nám hovoril, sa v nás aj ujalo, aby sme sa toho v spoločnosti aj v ďalšom našom raste pridržovali a podľa toho sa aj chovali ... Bol to človek, ktorý si plne zaslúži, aby generácie, ktoré prídu po ňom, na neho spomínali...“²

A. Grosz bol známy svojou láskou ku Kežmarku a Vysokým Tatrám, ktorú v ňom prebudil jeho otec. Vo svojich spomienkach uvádza: „...môj nebohý otec urobil zo mňa oduševneného priateľa prírody a dobrého človeka. Ako malého chlapca ma bral počas letných prázdnin každé jasné ráno o pol šiestej na dlhšiu osviežujúcu prechádzku na Michalský vrch.... Každé nedeľné odopoludnie... vytiahli sme do lesa na Goldsberg a pokochali sa na nádhere kvetov, vôni lesa a speve vtáctva. Toto čisté vnímanie prírodných krás urobilo na mňa veľmi podmanivý dojem. Získal som tým presvedčenie, že neporušená príroda je nevyčerpateľným prameňom čistých, zdravých pôžitkov.“³

A. Grosz sa aktívne zapájal aj do spolkovej činnosti – niekoľko desaťročí pracoval v Karpatskom spolku a v Tatranskom spolku. Bol čestným členom niekoľkých turistických spolkov v zahraničí. Zaslúžil sa o značkovanie chodníkov a o zásobovanie chát. Svoje poznatky a vedomosti z objavovania tatranských zákutí, štítov a dolín zachytil v rukopisoch, ktoré vyšli aj v tlačenej podobe. Počas svojho života zozbieral 72 povestí o Vysokých Tatrách. Tieto sa po 40 rokoch dočkali aj knižného vydania so slovenským prekladom. Sumár jeho publikačnej činnosti nájdeme v jeho životopise:

1. Môj prvý článok s titulom „Tri tatranské túry“ vyšiel r. 1906 v ročenke Karpatského spolku.
2. „Žltá veža“ – vyšiel r. 1910-ben v Turistaság és Alpinizmus, Budapest.
3. „Krátky popis záchranárstva v Tatrách“. Ročenka Karpatského spolku 1914.
4. „A Békás-torony csoportjából“. Zo skupiny Žabieho hrotu. Turisták Lapja 1914, Budapest.
5. „Na hrote Svišťových veží“. Ročenka Karpatského spolku 1914.
6. „O lavínových pomeroch Vysokých Tatier“. Ročenka Karpatského spolku 1916. (Je to prvá učebnica o lavínach.).
7. „Na sedlách medzi Studenovodskými dolinami“. Ročenka Karpatského spolku 1916.
8. „Silvestrovské večery v horách“. Karpathen Post a Turistaság és Alpinizmus.
9. „Zimný prvovýstup na Rumannov hrot“. Turisták Lapja, Budapest.

² Spomienky Jozefa Vargu. Archív Múzea v Kežmarku.

³ Vlastný životopis Alfréda Grosza. Zbierkový fond Múzea v Kežmarku.

10. „Prvovýstup na južnej stene Markasitovej veže”. Ročenka Karpatského spolku 1917.
11. „Na Vidlicovom hrote”. Turisták Lapja, Budapest.
12. „Na najvyššej rímse”. Turistik, Alpinismus und Wintersport, 1921. V tomto článku je popísaný prvovýstup cez západnú stenu Zadného Gerlachu.
13. „Zimný prvovýstup na Ostrú vežu”. Turisták Lapja, Budapest.
14. „Lyžami na Širokej”. Vyšlo v jubilejnej ročenke Maďarského zväzu lyžiarov r. 1933.
15. „Vytvorte zväz pre ochranu prírody vo Vysokých Tatrách!” Karpathen Post, 1934.
16. „Zimný výstup na Žabieho koňa”. (A Simon-torony első téli megmászásá“). Jubilejná ročenka Karpatského spolku 1939.
17. „Po stopách Hincov”. Die Karpathen, 1943.
18. „Kto prvý vyliezol na Lomnický štít?”. Die Karpathen, Késmárk, 1941, č.4.; Turisták Lapja, Budapest, Österreichische Alpenzeitung
19. „Podiel kežmarského lýcea na sprístupnení Vysokých Tatier“. Výročná správa nemeckého ev.a.v.gymnázia v Kežmarku 1943.
20. „Príspevky k dejinnému vývoju lyžiarstva na Slovensku”. Kežmarok 1955. Je len v rukopise k dispozícii. O vypracovanie tohoto príspevku ma požiadala Vysoká škola pre telovýchovu v Bratislave ako aj Športová sekcia Ministerstva výuky.
21. „Vysoké Tatry. Dejiny Uhorského Karpatského spolku”. Tlačou vyšlo v Stuttgarte 1961. O vyhotovenie tejto práce ma požiadala Slovenská akadémia vied v Bratislave. Keď sa môj priateľ historik prof.dr. Johann Lipták, niekdajší predseda Karpatského spolku dozvedel, že som túto prácu posielal do Bratislavy, požiadal ma o jednu kópiu tejto práce. Poslal som ju cez Pražskú hlavnú cenzúru r. 1955. Dr.Lipták zomrel r. 1958. Tri roky po jeho smrti bol tento elaborát v Stuttgarte vydaný.
22. „Dejiny kežmarského požiarnictva”. Len v rukopise.
23. „História spolku spišských lekárov”. Zostavené r. 1969 s riaditeľom nemocnice MUDr. Ladislavom Tóthom.
24. „Kto prvý zliezol Gerlachovský štít?”. Ročenka Karpatského spolku, 1970 Föld és Ég.
25. „Povesti o Vysokých Tatrách“. München, 1971.
26. „Príspevky ku galérii cti tých bývalých žiakov a učiteľov kežmarského ev.a.v. gymnázia, ktorí boli mimoriadne literárne činní. 1972.

Okrem uvedených článkov písal som aj mnohé iné. Aj množstvo príspevkov do podrobných horolezeckých príručiek Vysokých Tatier mnohých autorov, aj do Tatranskej encyklopédie.⁴

Osobitnú kapitolu by mohli tvoriť moje popisy jaskynných výskumov, ktoré som robil so svojim milým priateľom Karlom Piovarcysom v Tatrách, v okolí prielomu Hornádu, vo vápencových oblastiach Stracenej ako aj Dobšinskej ľadovej jaskyne a vedľa nej v „Dučanskom

⁴ Vlastný životopis Alfréda Grosza. Zbierkový fond Múzea v Kežmarku.

zosuve”. V tomto zosuve sa nachádza aj pekná sála s peknými ľadovými útvarmi, ktoré sa však v horúcom lete roztápajú“.⁵

Veľa prác mal len v rukopise. Žiaľ, príspevok k dejinám vývoja lyžiarstva na Slovensku sa stratil.

Spolupracoval na tvorbe horolezeckých sprievodcov s Januszom Chmielowskim a Witoldom H. Paryskim. Okrem toho publikoval svoje príspevky v maďarských, rakúskych a nemeckých turistických časopisoch.

V zbierkovom fonde Múzea v Kežmarku sa zachoval z pozostalosti A.Grosza aj spis o Tatrách v rukopise, ktorý zahŕňa poznatky o tatranských končiaroch, flóre a faune.

Do horolezeckej kroniky sa zapísal 119 prvovýstupmi. Svoju lásku ku Tatrám prenášal aj na svojich študentov: „...Na kežmarskom lýceu vládla po 400 rokoch taká tradícia, že niektorí vyučujúci so svojimi chovancami chodili na vyučovacie hodiny do Tatier. Prv, než som v roku 1922 na tento ústav prišiel, stál som už na všetkých štítoch Tatier, holdoval som alpinizmu aj vo viacerých alpských horstvách, získal som teda potrebné znalosti a skúsenosti, aby som mohol školskú mládež zaviesť do skalného sveta našich hôr. Považoval som za svoju úlohu a povinnosť pokračovať v spomínanej tradícii, ktorá začala od roku 1590. Najprv som sa na výletoch venoval malej skupine podnikavých, veselých, schopných chlapcov a dievčat – chcel som, aby získali vedomosti a patričnú opatrnosť pri lezení, učil som ich používať lano, skoby, správne istiť, tiež aby poznali nebezpečenstvo skál (lámavosť, padanie kamenia, nebezpečenstvo blesku, lavín, atď.), ale aby aj poznali a vedeli poskytnúť záchrannú službu, transport ranených, zhotoviť provizórne nosidlá atď. Táto vycvičená skupinka žiakov mi potom vytvorila skupinu prvolezcov a inštruktorov pri výstupoch s početnými účastníkmi výletov.... pri výletoch pod mojim vedením sa neprihodilo nikdy žiadne nešťastie. Keďže nebolo hneď po skončení II. svetovej vojny horských vodcov vo Vysokých Tatrách ani záchranných čiat, požiadal ma levočský veliteľ žandárstva kapitán Buchsta, aby som uskutočnil viacdenné záchranné kurzy pre príslušníkov bezpečnosti... . Tejto povznášajúcej výzve som veľmi rád vyhovel a viedol som v polovici mája 1945 v okolí Kežmarského Zeleného plesa dvakrát takéto viacdenné podujatia, ktorých sa zúčastnilo po 30 mužov.“⁵

Profesor Grosz pre svojich študentov zakúpil z vlastných finančných prostriedkov 10 kompletných horolezeckých a 10 lyžiarskych výstrojov. Študentov zasväcoval nielen do základov turistiky, horolezectva, lyžovania, ale oboznamoval ich aj s tatranskou flórou, faunou, geologickým zložením štítov.

O profesorovi A.Groszovi bolo známe, že ku svojej práci pristupoval zodpovedne, rozvážne a precízne. Svedčí o tom množstvo odbornej špecializovanej literatúry, ktorú nazhromaždil a preštudoval, ale aj prípravy na hodiny telesnej výchovy, ktoré sa zachovali v rukopise. Okrem textovej časti, kde sú podrobne rozpísané jednotlivé učebné postupy na hodine nás nadchnú aj nákresy cvikov. Je pochopiteľné, že A. Grosz aj pri plánova-

⁵ Vlastný životopis Alfréda Grosza. Zbierkový fond Múzea v Kežmarku.

ní horolezeckých výstupov a turistických trás študentov do Vysokých Tatier musel mať všetko presne naplánované a premyslené. Dôkazom tejto skutočnosti sú aj zachovalé 2 fotografie v Štátnom archíve v Levoči, na ktorých je zakreslená trasa výstupu na tatranské štíty. Fotografia bola pre A.Grosza nielen ako učebná pomôcka, ale zároveň aj ako možnosť zachytiť neopakovateľné zážitky a momenty z tatranskej prírody, zo života ľudí, ale aj zo spoločných chvíľ so študentmi.

Na profesora Grosza s obdivuhodným nadšením a láskou spomína aj jeho bývalá študentka Nadine Klobusicky (ktorá v súčasnosti žije v Amerike). Emotívne zážitky tejto študentky sa vracajú do obdobia jej nástupu do školských čias – na hodiny telesnej výchovy, spomína na kultúrne programy, majálesy, lyžiarske kurzy, ktoré organizoval prof. Grosz. Časť spomienok je venovaná jeho fotografickej práci: „...prof. Grosz bol zručným fotografom. Robil umelecké čiernobiele fotky. Trvalo dlhý čas nastaviť aparát, dlhý čas urobiť fotky, najmä malých skupín sediacych alebo stojacych na skalách alebo popri brehu jazera. Niekedy sme bývali nedočkaví, kedy už budú fotografie hotové. Ale v neskorších rokoch, keď svetové udalosti „zanechali jazvy“ na jeho „mládatách-mladých horolezcoch“ po všetkých kontinentoch, mnohí z nich zanechajúc bez majetku, znamenalo pre nás veľa, keď nám z Kežmarku dorazili poštou jedna či dve zväčšeniny fotografie. Keď mal prof. Grosz 70 a neskôr 80 rokov, musel byť najatý špeciálny poštár, ktorý mu v brašni doručoval poštu z celého sveta“.⁶

76

Množstvo krás, ktoré zachytil svojim fotoaparátom sa snažil priblížiť aj ďalším nadšencom tatranskej a podtatranskej oblasti. Sám zhotovil množstvo diapozitívov, ktoré používal pri prednáškach pre verejnosť v rôznych jazykoch. Svoju tvorbu na poli fotografie charakterizoval A. Grosz takto: „ Aby som svojej vlasti a mojej spišskej domovine preukázal dobré služby propagáciou cestovného ruchu, zhotovoval som vlastnoručne diapozitívy k prednáškam a napísal k nim aj sprievodný text. V roku 1910 som urobil svoju prvú sériu diapozitívov s asi 100 obrázkami 85 × 85 mm a robil s nimi svoje prvé prednášky, dal ich k dispozícii aj Karpatskému spolku. Neskôr nasledovali aj ďalšie série. V prvej som sa zapodieval rozličnými témami Vysokých Tatier. Po 1. svetovej vojne pribudli aj Východné a Západné Tatry, Zem a Ľud Spiša, Belianska kvapľová jaskyňa a Kežmarské gymnázium. O našich veľhorách som vyhotovoval texty v reči nemeckej, maďarskej a slovenskej a vypožičiaval som svoje série celkom bezplatne aj do cudziny: do Rakúska, Nemecka a Poľska. Boli zimy, počas ktorých sa moje série diapozitívov premietali aj na 100 miestach. S náhradou materiálov pri požičaní a vrátení zlomených alebo inakším spôsobom poškodených a už neupotrebitelných platní a zasielaním sérií som mal počas 30 rokov mnoho práce a výdavkov. Ja som tieto peňažné obete, námahu a čas rád pre blaho vlasti a hlavne pre propagáciu Spiša priniesol. Keď v 2. pol. 30. rokov v Bratislave vznikla prvá slovenská štátna cestovná kancelária Slovakotour pod vedením riaditeľa Fodora a tajomníka

⁶ Rukopis Nadine Klobusicky – Jar 1973. Archív Múzea v Kežmarku.

2

2 Fotografia rodiny Alfréda Grosza od Divalda. Múzeum v Kežmarku

3 Profesor Alfréd Grosz
26.8.1885 – 1.3.1973. MV SR
– Štátny archív v Levoči

3

Poscha, dal som tejto ustanovizni celkom bezplatne k dispozícii veľkú sériu diapozitívov o Tatrách a príslušné texty pre prednášky v tuzemsku a cudzine. Mimo toho som poslal Slovakotouru tiež niekoľko sto kópií mojich najkrajších vlastných fotografických záberov Vysokých Tatier vo zväčšenom formáte 130 × 180 mm pre reklamné účely pre cudzinu.“⁷

O tom, aký široký tematický okruh zahŕňa fotografická tvorba A.Grosza, sa dozvieme z jeho zachovalej pozostalosti. Predpokladáme, že veľká časť ekránových materiálov z pozostalosti prof. Grosza sa nachádza v súkromnom vlastníctve jeho bývalých študentov, môžeme sa však oprieť o archívne a muzeálne fondy, ktoré sú v obdivuhodne dobrom stave a pomerne dobre zastúpené.

Najväčšia časť pozostalosti po profesorovi Alfrédovi Groszovi sa nachádza v Štátnom oblastnom archíve v Levoči, kde okrem písomností samostatný fond tvoria fotografie v počte 2326 kusov. Tieto sú členené na: pozitívne kópie a negatívy. Negatívy sa ďalej delia na fotografické dosky, filmy, diapozitívy a štočky. Pozitívne kópie pochádzajú z konca 19. storočia, 1. pol. 20. stor. a obsahujú albumy rodinných fotografií, fotografie Alfréda Grosza, fotografie Spiša, Vysokých Tatier a rôzne fotografie z konca 19. stor. Z uvedeného fondu sú tu zastúpené fotografie Spiša v počte 85 ks, foto Vysokých Tatier 481 ks, a rôzne fotografie – 1267 ks. Negatívy sú rozdelené na: a/ fotografické dosky (zábery z poľovačky, Vidor Jurán na poľovačke na líšky, Alfréd Grosz v Tatrách...) b/ filmy – sú usporiadané podľa abecedného zoznamu a obsahujú rôzne zábery osôb, Vysokých Tatier, zábery z kurzu pre záchranárov z r. 1945, zábery z rôznych školských stretnutí, športových, spoločenských a politických podujatí ... c/ diapozitívy – pochádzajú zo 40 rokov 20. stor. v počte 132 ks. Ide o čiernobiele diapozitívy, ktoré Alfréd Grosz používal pri prednáškach o Vysokých Tatrách. Štočky v počte 12 ks pochádzajú približne z r. 1909 a taktiež boli prezentované na prednáškach. Súčasťou pozostalosti sú aj veľkoplošné fotografie v počte 39 ks s rozmermi 29,9 × 39,5 cm. Ide o obdivuhodne krásne zábery prírodnej scenérie v umelecko-romantickom duchu. Niektoré z nich boli vystavené na fotovystavách, čoho dôkazom sú aj pečiatky na zadných stranách niektorých fotografií: „Vystavené na 2. Fotovystave KSTL v Humennom, december 1947“, „Celokrajinská výstava Máj 1947 Kežmarok“, „Vystavené na VII. Fotovystave KSTL v Považskej Bystrici, november 1947“. Na každej fotke je na zadnej strane ručne ceruzou písaný text názvu fotografie od prof. Grosza, napr. Prebudenie jara, V moci kvitnúcich kopretin a i.⁸

Časť pozostalosti prof. Grosza je uložená v Múzeu v Kežmarku. Predovšetkým ide o fotografický materiál, potom nasledujú rukopisy a v menšom počte aj o publikácie. Trojrozmerné zbierkové predmety sú zastúpené v minimálnom počte: (menovka s menom Alfréda Grosza, postriebrený pamätný pohár, ktorý venovali študenti VII. triedy lýcea v Kežmarku bratovi A.Grosza – Ernestovi Groszovi).

⁷ Vlastný životopis Alfréda Grosza. Zbierkový fond Múzea v Kežmarku.

⁸ Fond Ministerstva vnútra SR – Štátny archív v Levoči.

Vzácné a nesporne veľmi zaujímavé sú rukopisné predmety, ako sú prípravy na telesnú výchovu. V rukopise sa zachovali aj poznámky A. Grosza o tatranských štítoch Kôpky, Vysokej a Českom štíte. Taktiež ako pri predchádzajúcom rukopise ide o texty v maďarskom jazyku, ktoré sú doplnené kresbami štítov. In Memoriam – to je názov rukopisu A. Grosza, ktorý pozostáva zo spomienok na rozprávanie Ernesta Bethlenfalvyho. Rukopis je v reči maďarskej na 27 listoch. Na začiatku sa nachádza posledná fotografia E. Bethlenfalvyho.

Ďalším zaujímavým zbierkovým predmetom je adresár prof. Grosza. Medzi menami sa uvádzajú mnohé významné osobnosti: Emma Sovánka, Dr. Eduard Kehler, Gerge Ernest Knechtberger – Philadelphia, Eugen Hartmann – Izrael, Almásy Boldizsár – Budapešť, Univerzitný profesor Tilkovski – Praha, Hefty Andor – Budapešť, Ignác Altmann – Uruguay – Montevideo, prof. Štefan Radkiewicz – Ontario – Kanada, Mieczyslaw Radkiewicz – Zakopane, Witold Paryski – Zakopane. Na poslednej strane sú ceruzou písané mená s dátumom (pravdepodobne narodenia), napríklad Else Grosz – 31. dec., Gerda Grosz 14. apríl, Eva Grosz 18. jún...

Medzi vzácné rukopisné práce z pozostalosti A. Grosza patrí prekladový slovník. Bez abecedného poradia sa tu nachádzajú slovíčka preložené zo slovenského jazyka do nemeckého a maďarského a z maďarského do slovenského. Zaujímavý je aj slovníček s poľskými piesňami s textovou časťou.

Samostatnú kapitolu zo zachovanej pozostalosti prof. Grosza tvoria biografické údaje – rukopis významných osobností Kežmarku vrátane vlastného životopisu prof. A. Grosza: MUDr. Vojtecha Alexandra, Gregora Františka Berzeviczyho (národohospodára a inšpektora lýcea), Eugena Bindera (básnik a profesor náboženstva na kežmarskom lýceu), Juraja Bohuša (profesor prírodných vied na kežmarskom lýceu), Samuela Bredetského (prírodovedec a mineralóg), Karla Brucknera (riaditeľ kežmarského gymnázia), Dr. Viktora Brucknera (univerzitný profesor), Dr. Viktora Brucknera ml., (chemik a prírodovedec), Juraja Buchholtza ml., (prírodovedec a priekopník Tatier), Jakuba Buchholtza (prírodovedec a priekopník Tatier), Dezidera Csánkiho (historik a bývalý študent kežmarského lýcea), Ferdinanda Filarského (botanik), Dr. Daniela Fischera (lekár), Dávida Frölichu (astronóm a prírodovedec), Christiána Genersicha (historik), Jána Genersicha (pedagóg kežmarského lýcea), Dr. Júliusa Gréba (historik a národopisec), Dr. Michala Greisigera (lekár, historik a archeológ), Dr. Michala Guhra (lekár, prírodovedec), Fridricha Hazslinského (prírodovedec a zemepisec), Dr. Pavla Hunfalvyho (jazykovedec a zakladateľ maďarskej porovnávej gramatiky), Dr. Jána Hunfalvyho (zakladateľ maďarskej vedeckej geografie), MUDr. Jozefa Konca (univerzitný profesor v Göttingene), Fridricha Lama (spišský básnik), Ernesta Lindnera (spišský básnik), Dr. Johana Liptáka (historik), Dr. Johana Loicha (spišský básnik), Tomáša Maukscha (prírodovedec a znalec Vysokých Tatier), Jakuba Meltzera (historik a zemepisec), Karola Nendtvicha (nestor maďarskej chémie), Jána Daniela Perlitzia (lekár a zakladateľ súkromnej lekárskej školy v Kežmarku), Dr. Samuela Rothu (prírodovedec a znalec Tatier), Fridricha Scholtza (profesor bývalého lýcea v Kežmarku), Prof. Dr.

Elemíra Schuleka (lekárnik, chemik, člen Maďarskej akadémie vied), Dr. Eugena Szelényiho (teológ a filozof), Alfréda Therna (elektrotechnický inžinier), Dr. Ota Vargu (matematik, bývalý kežmarský študent), Samuela Webera (spišský historik), Dr. Viktora Mohra (spišský spisovateľ), Dr. Jána Loicha (spišský básnik). Z ďalších zaujímavých rukopisov treba spomenúť mapu časti tatranského chotára, notový a textový záznam spišskej piesne o Vysokých Tatrách, reč prof. Grosza prednesená pri príležitosti 40. výročia stretnutia maturantov nemeckého gymnázia, rukopis prof. Grosza o občianskych právach.

O tom, že profesor Grosz bol aj vynikajúcim maliarom-kresličom svedčí aj kresba neznámych štítov (kresba ceruzou) a náčrtník s kresbou (farebná ceruza) tatranských štítov.

Z printových materiálov v zbierkovom fonde múzea sa nachádza práca o Gerlachovskom štíte (vybrané z neznámej publikácie), železničný preukaz a zamestnanecký preukaz prof. Grosza, časopis Turisták lapja, kde je publikovaný článok prof. Grosza – Kto prvý vyšiel na Lomnický štít?, separát z novín Die Karpathen s článkom prof. Grosza na tému Käsmark oder Kesmark?, kde sa zaoberá teóriami názvov mesta Kežmarok, separát z výročnej školskej správy nemeckého gymnázia: „Der Anteil unserer Anstalt an der Erschliessung der Hohen Tatra“ (Podiel nášho ústavu pri objavovaní Vysokých Tatier), separát z Die Kaprathen: „Auf den Spuren der Hinzen“ (Objasnenie názvu Hincovo) a parte prof. Grosza.

Najrozsiahljší fond Múzea v Kežmarku z pozostalosti prof. Grosza tvoria ekranické materiály – fotografie (91 kusov), sklenené pozitívy a negatívy (cca 300 kusov, z toho je 264 evidovaných medzi zbierkové predmety a vyše 40 v pomocnom materiály). Tento materiál môžeme študovať z rôznych pohľadov – tematického zamerania, exteriérového zamerania, interiérové, národopisné, tatranské....

Veľká časť fotografií ešte nie je v súčasnosti identifikovaná. Týka sa to predovšetkým záberov, na ktorých sa nachádza prof. Grosz s neznámymi osobami. Na mnohých záberoch vidíme profesora Grosza vo Vysokých Tatrách, či už samého, väčšinou však v spoločnosti študentov a priateľov. Časť týchto materiálov bola prvýkrát použitá v rámci cezhraničného projektu INTERREG III A Poľská republika-Slovenská republika ako podklad pre výstavu s názvom „Fotografia tatranského regiónu“. Výstava bola inštalovaná na 19 miestach v Poľsku a na Slovensku. V súčasnosti sa nachádza v prednáškovej miestnosti Kežmarského hradu. Medzi takými významnými fotografiami, ako bol Karol Divald, Gusztáv Matz, Adolf Stengel, Steckel, Géza Spády, Kornel Neuhold, Erdélyi, Pietschmann. J. Zeman nájdeme aj zábery Alfréda Grosza zhotovené zo sklenených dosiek.

Zábery A. Grosza tvoria nevyčerpatelný zdroj informácií: nájdeme tu staré zábery miest a obcí na Spiši (Levoča, Spišská Sobota, Starý Smokovec, Vyhorený Toporec, Kúpele Mlynčeky, Gelnica, Katolícky kostol v Medzeve, Trh v Spišskej Sobote, Drevený most vo Veľkej Lomnici, Kúpalisko vo Vyšných Ružbachoch, Zvonica v Podolinci, Zvonica v Spišskej Sobote, Kostolná veža v Spišskej Novej Vsi, Centrum v Spišskej Belej, neexistujúca obec Ruskinovce, Domy na námestí v Spišskej Sobote, Spišská Kapitula, Me-

dzev, Lubica, Niedzecký hrad, Vrbov). Nájde tu aj ďalšie zábery, či už ide o interiérové (drevený evanjelický kostol v Kežmarku), alebo exteriérové – historický sprievod na námestí v Kežmarku, požiar kežmarskej radnice a iné.⁹ Jeho záber interiéru kostola v Červenom kláštore sa stal podkladom pre pohľadnicu z roku 1931.¹⁰

Profesor Grosz sa aktívne zúčastňoval na rôznych spoločenských, kultúrnych a športových podujatiach. Vďaka tomu sa môžeme popýšiť práve takouto vzácnou kolekciou sklenených diapozitívov. Nechýbajú ani národopisné snímky: priadky, ženy v krojoch, krojované skupiny. Táto jeho záľuba súvisí aj so zbieraním ľudových zvykov a povestí. Sám dokonca skomponoval niekoľko piesní.

Časť pozostalosti A. Gosza sa nachádza aj v Technickom múzeu v Košiciach a obsahuje sklenené diapozitívy s rozmermi 8,5 × 8,5 cm v počte cca 130 kusov. Sú z rokov 1925 – 1926. Väčšinou sú na nich zachytené zábery Belianskej jaskyne.

V Múzeu Tatranského národného parku v Tatranskej Lomnici sú zastúpené v oveľa menšom počte sklenené dosky A. Gosza.

Nemôžeme nespomenúť aj aktivity A. Gosza ako požiarnika. Od roku 1932 pomáhal zakladať slovenský požiarny zbor v Kežmarku. Zaslúžil sa o záchranu dreveného evanjelického kostola počas požiaru v roku 1920. Dokonca aj vo veku 82 rokov pomáhal pri záchranných akciách.

Toto bol život profesora Gosza. Jeho odkaz žije v jeho študentoch, ale aj v tých, ktorí sa s jeho posolstvom stretávajú v súčasnosti. Bol to človek, ktorý zanechal po sebe nielen duševné bohatstvo, ale aj materiálne, za ktoré sme mu povďační.

Na záver ešte posledná citácia – odkaz mladej generácii od A. Gosza: „Nehľadajte v Tatrách len skúšku sily vlastnej vôle, nebažte len za výkonmi, nevyhľadávajte steny len ako lezecké lešenie, ale naučte sa ľúbiť hory, nekonečne bohaté, nesmrteľné a večné tak, ako sme ich my starší ľúbili! A keď už raz zostarnete, neodhadzujte čakan a lano do kúta, ale navštevujte s nimi Tatry, kým len budete so silami vládať.“¹¹

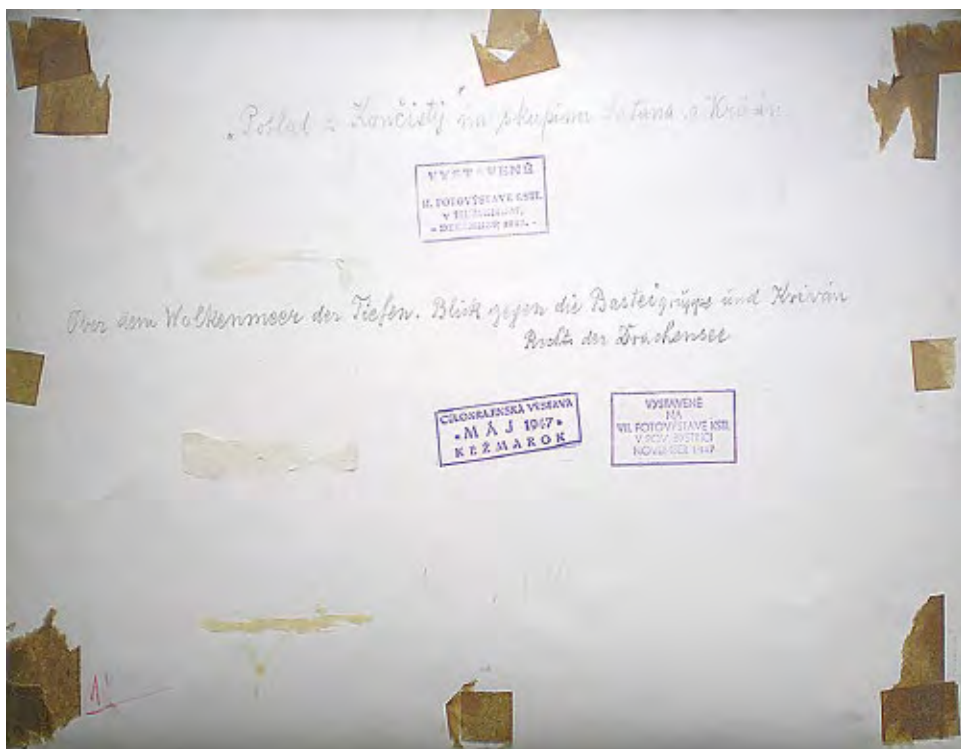
Prof. Alfréd Grosz zomrel 1. marca 1973. Podľa poslednej vôle sa jeho popol „spojí s prvými jarnými kvietkami, krokusmi a divými prvosienkami v jeho milovaných horách – vo Vysokých Tatrách“.¹² A tak sa aj stalo. Jeho popol bol roztrúsený na Pastvinách v blízkosti Bieleho kežmarského plesa, kde je osadená aj pamätná tabuľa. V roku 1992 mu bol odhalený v Kežmarku pomník pri nákupnom centre (v súčasnosti Groszov park oproti evanjelickému kostolu) a v r. 2005 pamätná tabuľa na mieste jeho domu (súčasné parkovisko oproti Hotelovej akadémii O. Brucknera).

⁹ Zbierkový fond Múzea v Kežmarku.

¹⁰ Zo súkromnej zbierky Mgr. Maroša Semančíka.

¹¹ Vlastný životopis Alfréda Gosza. Zbierkový fond Múzea v Kežmarku.

¹² Rukopis – Nadine Klobusicky.

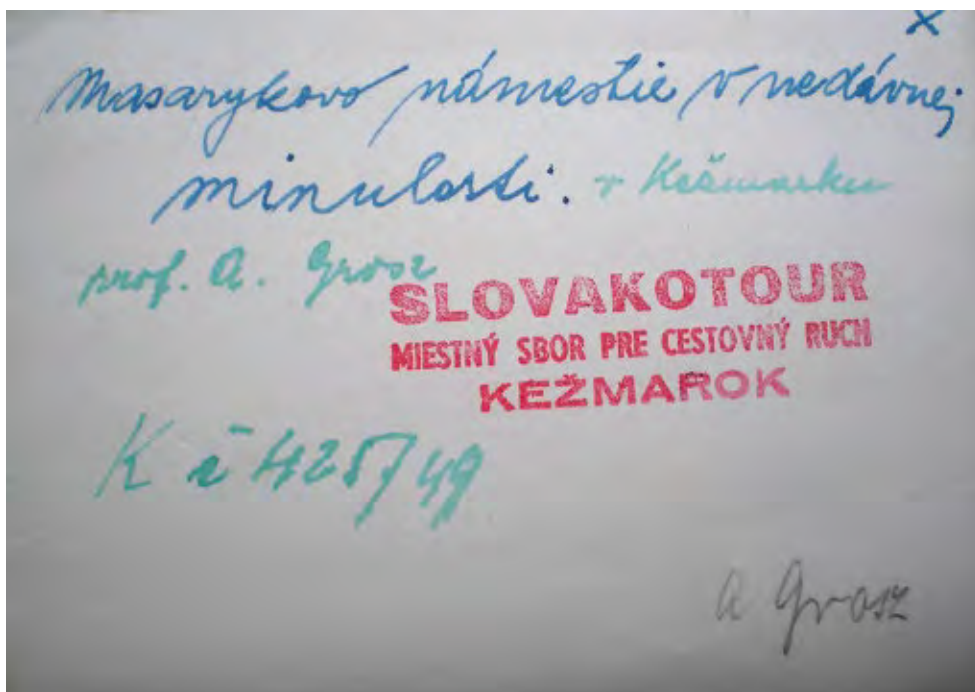

4

82

4 Pečiatky z výstav. Múzeum v Kežmarku

5 Zadná strana fotografie Masarykovho námestia s pečiatkov SLOVAKOTOUR. Mv sr – štátny archív v Levoči

5

Vo veku 70 rokov A. Grosz spomínal: „...toto je život, plyní ako sen. Je preč rozprávkový svet bezstarostného detstva, jar mladosti, naplnená ilúziami, je preč oceľová sila ťažko pracujúceho muža. Človek nemôže zadržať prítomnosť, naplnenú občas bolestivou rezignáciou. Majúc sivé vlasy som uprostred toho všetkého. Meno „starý“ sa mi teraz akurát hodí. Dobrá nálada je vzácnym hosťom. Ale stále mi ostáva dobrá dávka humoru a žiadne trpké sklamanie, ani pochmúrnosť súčasnosti nemôže zabiť moje čestné zmýšľanie a môj nepoškvrnený idealizmus“.¹³

Jeho odkaz a myšlienky stále žijú v tých, ktorí ho poznali. Svedčí o tom aj list N. Klobusickej, ktorá v závere spomienok píše: „Reakcia mojej priateľky, keď sa dozvedela o smrti prof. Grosza bola: Zaujímalo by ma – bude moja vnučka Janice a tvoj vnuk Gabe mať niekedy takého učiteľa, akým bol prof. Grosz? Keď sa dnes obzriem späť, cítim, že tento život bol plný viery a ušľachtileho cieľu.“¹⁴

Profesor Alfréd Grosz bol nesporne vzácný a výnimočný človek. Jeho kultúrne bohatstvo, ktoré nám zanechal, si zaslúži, aby sa viac dostalo do povedomia širokej verejnosti. Predovšetkým jeho veľkolepá a rôznorodá fotografická tvorba si zaslúži náš obdiv a uznanie. Pevne verím, že v blízkej budúcnosti budeme môcť opäť ukázať všetkým milovníkom Vysokých Tatier a jeho okolia nádherné a vzácne fotografie A. Grosza. Mala by to byť výstava, ktorá bude právom považovaná za výkvet umeleckého ducha, zmyslu pre krásu prírody, úcty ku národným tradíciám a lásky ku človeku.

83

POUŽITÁ LITERATÚRA:

Vlastný životopis Alfréda Grosza. Zbierkový fond Múzea v Kežmarku.

Fond Ministerstva vnútra SR – Štátny archív v Levoči.

Rukopis Nadine Klobusicky – Jar 1973. Archív Múzea v Kežmarku.

Spomienky Jozefa Vargu. Archív Múzea v Kežmarku.

Súkromná zbierka Mgr. Maroša Semančíka.

Zbierkový fond Múzea v Kežmarku.

STRESZCZENIE

W tym roku obchodzimy 40. rocznicę śmierci wybitnego mieszkańca Kieżmarku, profesora, pisarza, przyrodnika, członka ochotniczej straży pożarnej, sportowca i fotografa – Alfréda Grosza (26 sierpnia 1885 – 1 marca 1973).

Jego matka Ella Groszová urodziła się w Kieżmarku w 1850 r., a zmarła w roku 1933. Była córką Ludmily Rumanmovej, po mężu Schickedanz. Ojciec Alfreda, czyli Ernst Grosz (1833–1900), był profesorem, dyrektorem kieżmarskiego gimnazjum ewan-

¹³ Rukopis – Nadine Klobusicky.

¹⁴ Rukopis – Nadine Klobusicky.

gelickiego. Alfréd miał starszego brata – Ernsta (1881–1931), który wslawił się przede wszystkim na scenie muzycznej.

W 1903 r. Alfred ukończył gimnazjum w Kieżmarku. W roku 1911 otrzymał w Budapeszcie dyplom zawodowy nauczyciela wychowania fizycznego. Podczas pierwszej wojny światowej przez cztery i pół roku służył w armii, w tym trzy lata na froncie włoskim. Bliski związek z Tatrami sprawił, że Grosz w roku 1919 wrócił do Kieżmarku. Od 15 lutego 1922 r. uczył wychowania fizycznego w tamtejszym niemieckim gimnazjum, gdzie pracował do czerwca 1944 r. Po zakończeniu drugiej wojny światowej przez dwa lata był nauczycielem w słowackim gimnazjum w Spiskiej Nowej Wsi, a następnie przez dwa lata uczył w słowackim gimnazjum w Kieżmarku.

Grosz był znany ze swojej miłości do Kieżmarku i Tatr Wysokich, którą zaszczylił mu ojciec. Aktywnie włączył się w działalność Węgierskiego Towarzystwa Karpackiego i Towarzystwa Tatrzańskiego. Zajmował się znakowaniem szlaków i zaopatrywaniem schronisk. Wiedzę uzyskaną podczas odkrywania tatrzańskich zakątków, szczytów i dolin spisywał na potrzeby różnorodnych publikacji. Zgromadził 72 legendy o Tatrach Wysokich. Współpracował z Januszem Chmielowskim i Witoldem H. Paryskim przy tworzeniu przewodników taternickich.

Fotografia była dla Grosza nie tylko pomocą naukową, lecz także możliwością uchwycenia tatrzańskiej przyrody, życia ludzi i wspólnych chwil z uczniami. W roku 1910 wykonał swoją pierwszą serię przeźroczy z ok. 100 obrazkami w formacie 85 × 85 mm. Po opracowaniu oddał je do dyspozycji Towarzystwu Tatrzańskiemu. Z czasem dołączyły do nich kolejne serie, którym towarzyszyły prelekcje. W pierwszej serii Grosz zajmował się różnymi motywami Tatr Wysokich. Po pierwszej wojnie światowej doszły kolejne: Tatry Wschodnie i Zachodnie, Ziemia i lud Spiszu, Jaskinia Bielska i Gimnazjum kieżmarskie. Jego kolekcje były bezpłatnie pożyczane do Austrii, Niemiec i Polski. Do Slovakotour wysłał kilkaset kopii najpiękniejszych ujęć Tatr Wysokich w powiększonym formacie 130 × 180 mm – do wykorzystania w zagranicznych reklamach.

Tego, jak szeroki zakres tematyczny obejmuje twórczość fotograficzna Grosza, możemy się dowiedzieć z jego zachowanych dzieł. Zakładamy, że wielka część materiałów jest dziś prywatną własnością jego byłych uczniów, możemy się jednak oprzeć na dość licznych kolekcjach archiwalnych i muzealnych, zachowanych w zadziwiająco dobrym stanie.

Profesor Alfréd Grosz bez wątplenia był człowiekiem szlachetnym i wyjątkowym. Spuścizna, którą po sobie pozostawił – przede wszystkim bogata twórczość fotograficzna – zasługuje na rozpowszechnienie, podziw i uznanie.